

МАТЕРІАЛИ

для використання в інформаційно-пропагандистській роботі на тему колабораціонізму у роки Другої світової війни

Ще за часів СРСР комуністичною владою було неофіційно визначено «ненадійні» народи, представників яких вирішено звинувачувати у колабораціонізмі у роки Другої світової війни. До таких найчастіше зараховували українців, кримських татар і деякі народи Кавказу.

У масову свідомість уже тоді систематично і цілеспрямовано «вкладалася» теза про те, що війну з гітлерівською Німеччиною та її союзниками було виграно передусім завдяки «безпрецедентному подвигу російського народу». Представникам інших народів колишнього СРСР відводилася роль, у кращому разі, «підтанцювки», або й негативних персонажів у радянських фільмах, художніх творах та інших продуктах масової культури.

Ці брехливі стереотипи й нині активно підтримуються пропагандистською машиною Російської Федерації, продовжують нав'язуватися пересічним російським громадянам та «жертвам» кремлівської пропаганди за межами РФ, озвучуються у виступах очільників держави-агресора.

Відтак доречним було б прояснити національний аспект проблеми «зрадництва» (колабораціонізму) у роки Другої світової війни.

Що таке колабораціонізм? Колабораціонізм на окупованих нацистами територіях: мовою фактів та цифр.

Колабораціонізм (від франц. Collaboration – співробітництво) означає співробітництво населення окупованої держави з окупаційною владою та армією ворожої держави.

Термін «колабораціонізм» вперше з'явився у Франції, частина правлячих кіл якої у травні-червні 1940 року відмовилася від опору агресії Німеччини і стала на шлях співробітництва з нацистським урядом. Водночас з нацистським режимом співпрацювали сотні тисяч громадян в інших окупованих державах Європи.

Не є таємницею, що з перших днів війни немало жителів окупованих територій СРСР, перевдягнені у німецьку форму, перебували на всіх театрах бойових дій, де воювали збройні сили Німеччини. Вони дістали назву «гіві» (від нім. *Hilfswillige* – добровільні

помічники). Так, штат піхотної дивізії за станом на жовтень 1943 року передбачав 2005 добровольців на 10708 осіб німецького особового складу. Крім сухопутних військ (Вермахту), добровольці – вихідці з СРСР служили також у військово-повітряних силах (Люфтваффе) і військово-морському флоті (Крігсмаріне). За деякими оцінками, **навесні 1943 року кількість «гіві» перевищувала 1 млн. осіб.**

Воювали на боці нацистів й «**національні**» збройні формування, найчисельнішими та найпотужнішими з яких були ті, що **комплектувались з жителів тодішньої Росії.**

Крім того, громадяни СРСР працювали у службі забезпечення громадського порядку допоміжної поліції військового управління, охороняючи залізниці, мости, автомагістралі, табори військовополонених тощо. Чисельність цих формувань у лютому 1943 року становила **60-70 тис. осіб.**

Для боротьби з партизанським рухом були створені так звані східні батальйони і роти. Німецьке командування створило також 29 дивізій у межах «Waffen SS» («Зброя СС»), які являли собою військові формування із представників народів Радянського Союзу.

Загалом за роки війни **німці сформували 180 окремих частин і з'єднань з росіян та громадян СРСР інших національностей.**

Масовий перехід на бік німців спостерігався у деяких регіонах СРСР серед **мирних жителів**, і не лише на початковому етапі війни. Так, восени 1943 року у ході евакуації німецьких військ з Таманського півострова (Росія) до Криму разом із ними добровільно пішло приблизно **120 тис. радянських громадян.** У 1944 році близько **30 тис. осіб** населення так званої «**Локотської республіки**» (Брянська область, Росія) пішло з німцями на захід. До слова, таких **пронацистських «республік» чи чогось подібного на території України під час війни взагалі не існувало.**

Звинувачення українців у колабораціонізмі є одним із наріжних каменів міфу про виняткову роль росіян у перемозі в Другій світовій війні, який і нині твориться псевдонауковцями Російської Федерації.

Насправді аналіз показників «колабораціонізму» за національним складом свідчать про інше.

У часи Другої світової війни із 73 мільйонів жителів СРСР, що опинилися під німецькою окупацією, українці складали **30 мільйонів**, росіяни – **20 мільйонів**, естонці, латиші і литовці – **5 мільйонів**, поляки – **1,5 мільйона**, молдавани і румуни – **3 мільйони**, євреї – **2 мільйони.**

Водночас, у складі німецької армії з українців було сформовано лише **1 із приблизно 40 дивізій (2,5%)** та **3 із приблизно 60 бригад (5%).**

На запитання, чому так мало українців, попри Голодомор та всі криваві репресії радянської влади в Україні у передвоєнні роки, воювало на боці німців, немає простої відповіді. Можливо, одна із причин у гіршому історичному досвіді перебування українців під окупацією різних держав, а відтак у недовірі наших земляків до будь-якої окупаційної влади та бажанні чинити спротив усім завойовникам на своїй землі.

Щодо участі жителів тодішньої Росії у війні на боці нацистів. Історичні факти свідчать, що дуже багато росіян активно боролися зі збройними силами країн Антигітлерівської коаліції у регулярних німецьких частинах, воювали та виконували каральні функції у складі «національних» (за масштабами – фактично **армійських**) угруповань: Російської визвольної армії, 1-ї Російської національної армії, Російської визвольної народної армії, Російської національної народної армії, інших військових структурах.

Показовими у цьому плані, зокрема, є прояви **колабораціонізму серед радянських військовополонених**. Загалом у німецький полон потрапило 5,74 мільйона громадян СРСР. У полоні в 1941 році опинився практично весь кадровий склад радянської армії, з яким вона починала війну та який не був знищений німецькими військами у ході бойових дій. 318 тисяч військовослужбовців у 1941 році були відпущені з полону за місцем проживання під підписку про невиїзд. У 1942–1944 роках було звільнено з полону **505 тисяч** осіб, але тепер уже з їхнім переходом на німецьку військову службу. Так от, серед цих людей – до **280 тисяч росіян**, 160–170 тисяч представників народів Кавказу, Поволжя і Середньої Азії, і лише 60 – 70 тисяч українців.

У складі німецької армії служили **близько 200 російських генералів**: 50 – колишні радянські громадяни, 150 – російські емігранти. У той же час німцям служили лише **5 українських генералів** з емігрантів, 1 білоруський, 1 естонський, 3 латиські, 1 вірменський, 1 грузинський, 2 генерали – вихідці з Північного Кавказу.

Під час Другої світової війни до складу німецької протиповітряної оборони було мобілізовано **близько 35 тисяч** юнаків і дівчат віком 14 – 17 років на термін 2 роки з наступним їх переведенням у частини СС. З них – **14 тисяч росіян**.

На окупованих російських землях навіть створювалися самоврядні автономні території. Зокрема, це **Лепельський округ** Брянської області (8 районів – **518 тисяч** мешканців) На території цього округу була створена **Російська визвольна народна армія** у складі 1 бригади, 5 полків, 18 батальйонів, яка у ході війни «відзначилася» особливою

жорстокістю щодо мирного населення. Разом із 8 районними управами міліції ця армія налічувала близько **20 тисяч** осіб.

Як уже згадувалося, із жовтня 1941 року німецьке командування дозволило набір у німецькі частини «добровільних помічників» «гіві» з числа місцевих мешканців. Максимальна чисельність «гіві» становила від 800–900 тисяч до 1,2 млн. осіб. До прикладу, 6-а армія Вермахту, що наступала на Сталінград, мала у своєму складі 51 тисячу «гіві» із 200 тисяч солдат, 11-а армія, що воювала в Криму, – 47 тисяч «гіві» із 130 тисяч солдат. Характерно, що **навіть згідно з російськими джерелами за національним складом 72% «гіві» становили етнічні росіяни.**

Включно із російськими донськими, кубанськими, терськими, сибірськими козаками **через німецькі збройні формування пройшло до 700 тис. росіян.** І це при тому, що німцями були окуповані лише західні області Росії з населенням близько 20 млн. осіб.

Російська пропаганда, продовжуючи радянські традиції, звинувачує Українську повстанську армію у співробітництві з окупантами, а відповідно й у колабораціонізмі.

Ототожнення російською стороною поняття «бандерівець» з поняттями «фашизм» і «нацизм» не має під собою **ані правових, ані фактичних підстав**, оскільки документи Міжнародного військового трибуналу (м. Нюрнберг) свідчать про активну боротьбу С.Бандери та підконтрольних йому сил УПА й підпілля з нацистськими військами під час окупації ними України.

Ці ж документи підтверджують те, що бойові дії «бандерівців» і проти нацистів, і проти сил НКВС обумовлювались **винятково боротьбою за незалежність України.** З огляду на зазначене використання російською пропагандою поняття «бандерівець» як синоніму представника неофашистських утворень є нині продовженням радянської пропаганди і спрямоване винятково на дискредитацію України та національних державницьких сил.

У період гітлерівської окупації **Українська повстанська армія не дозволила нацистам вільно вивозити людські контингенти з України та нищити населені пункти.** Поєднання широких мас з УПА привело до створення в Галичині, на Волині і Поліссі **«повстанських республік»** або, як їх ще називали, «підпільних держав». Витіснивши німецькі адміністрації з сільських районів, УПА запровадила там власний адміністративний апарат, який охоплював різні сфери життя людей: зв'язок, безпеку, господарство, адміністрацію лісів, кооперацію, виробництво, охорону здоров'я, культурно-освітню роботу. Показовим прикладом цього є, зокрема, **Колківська республіка** на Волині.

Вільні від нацистської влади, фактично самоврядні території створювали під час Другої світової війни й українські радянські партизанські загони та з'єднання. Попри ідеологічні розбіжності, і націоналістичний повстанський, і радянський партизанський рухи в Україні можна кваліфікувати як частини загальноєвропейського Руху Опору. Хоча й під різними прапорами, але і ті, і другі боролися з нацизмом та зробили свій внесок у перемогу над гітлерівською Німеччиною та її союзниками.

Додатковими аргументами для спростування звинувачень українських повстанців у колабораціонізмі може слугувати, наприклад, те, що німецьким командуванням взагалі **заборонялося брати бандерівців до лав так званих «гіві»**, а також численні німецькі накази щодо знищення повстанців і націоналістичного підпілля, реальні репресії нацистів проти борців за незалежну Україну тощо. Тисячі представників українського національного руху були заарештовані та страчені нацистами у перші місяці війни, десятки тисяч потрапили до німецьких концентраційних таборів.

П і д с у м о к

Безсумнівно, що **надмірна увага у сучасній Росії до колабораціонізму інших народів створена лише для того, щоб приховати справжні масштаби співпраці самих росіян з німцями.** Насправді, колабораціонізм серед російського населення був набагато масовішим, ніж серед представників інших національностей СРСР.

Крім фактів злочинної діяльності у роки Другої світової війни таких посібників нацизму як, наприклад, «Русская освободительная армия (РОА)» і «Русская освободительная народная армия (РОНА)», особливу увагу звертає на себе **широка підтримка нацистів так званими «козачими» організаціями і рухами**, які брали активну участь у каральних операціях, бойових діях проти радянських військ та партизанів, а також у блокаді Ленінграду. Російських «козаків» на службі у німців було до **80 тисяч** чоловік.

У цьому контексті слід звернути увагу на **використання саме російськими колабораціоністами у якості своїх символів «триколову», який сьогодні є державним прапором Російської Федерації** (до речі, у сучасній Росії чинний закон, який забороняє використання нацистської символіки, а також символіки національних формувань, що перебували на службі у нацистів) та **«георгіївської стрічки»**, яку сьогодні Росія використовує як символ перемоги над нацизмом.

Історичні факти свідчать, що для радянських військових «георгіївська стрічка» не була символом перемоги у Другій світовій війні і не використовувалась у нагородах та відзнаках для військовослужбовців радянської армії, оскільки до неї кріпився Орден Св. Георгія – офіційна нагорода Російської імперії, яка в більшовицькій ідеології позиціонувалась винятково як ворог. Водночас впродовж 1941 – 1945 років «георгіївськими кавалерами» ставали «козачі» генерали, які воювали на боці Третього рейху, зокрема: начальник головного управління козачих військ Головного управління СС П. Краснов, начальник козачого резерву Головного управління військ СС А. Шкуро, командир запасної бригади козачого резерву Головного управління СС А. Туркула та інші.

Нинішня кремлівська пропаганда, безпідставно звинувачуючи українців у колабораціонізмі, чомусь не розповідає про сотні тисяч російських «козаків» та просто жителів Росії, що зі зброєю в руках воювали на стороні нацистів. А саме їх нащадки сьогодні, з тими ж «георгіївськими стрічками» та під тими ж «триколорами», тисячами наймаються воювати з «фашизмом» на Сході України. Насправді ж вони борються з Українською державою та прагненням українських громадян, незалежно від їхнього етнічного походження, будувати соборну цивілізовану європейську країну.
